

Siberië deel 7 - Westerse bespiegeling 'Vreemdelingen' Marchinus Hofkamp

Je herkomst, de geschiedenis van je voorouders, is belangrijk voor jouw identiteit en bepaalt in hoge mate wie je bent. Met al deze Siberië-verhalen realiseer je je nog eens extra, hoe belangrijk het is voor de identiteit van een volk om trots te kunnen zijn op de eigen cultuur. Met 'Piet Hein' en onze volksliedjes in het achterhoofd lijkt dat misschien een 'open deur', hoewel onze politiek zich daar toch in toenemende mate van af lijkt te keren met het doorvoeren van allerlei bezuinigingen in het onderwijs van de humaniora. Maar die autochtoon Nederlandse cultuur kán wel tegen een stootje in een land vol autochtone Nederlanders.

Maar hoe anders is dat voor alle immigranten, die al decennia lang een enorme druk voelen om zich aan te passen, om bijna Nederlandser dan de Nederlanders te worden ... hoewel dat hooguit lukt in aspecten die te leren zijn, want tenslotte laten genetische eigenschappen zich niet verloochenen. De bekende Kameroense filosoof Achille Mbembe gaat hierin nog een stap verder door te stellen, dat de manier van denken, voelen en beleven in een mens zo zeer cultuurgebonden zijn, dat deze ook als genetische eigenschappen dienen te worden geduid [1]. De vraag is vooral, of een (1e, 2e of 3e generatie) immigrant zich werkelijk zo zou moeten aanpassen, dat hij de cultuur van zijn voorouders gedeels kwijtraakt. Voor meerdere politici is dat helemaal geen vraag: Je komt in Nederland wonen, je wilt Nederlander zijn? Wéés dan ook Nederlander en gedraag je er naar! Maar er klinken ook sterke andere geluiden, die van meer respect getuigen.

De impact van de lang niet altijd uitgesproken druk om definitief afstand te nemen van de cultuur van het oorsprongland, zal bij beschouwing van de groep allochtonen als geheel vaak niet eens zo duidelijk zichtbaar zijn, allerlei confrontaties en opstootjes daar gelaten. Maar het directe contact ermee op individueel niveau toont de gevolgen veel duidelijker, en meer schrijnend. Zoals in de hiervóór [deel 1] verwoorde ervaringen van Laura Peers, conservator van het Pitt Rivers Museum in Oxford [2], over Noord Amerikaanse Indianen – het effect, dat het tastbare contact van hen met oude objecten van hun stam teweeg bracht, geeft de bekende hoge zelfmoordcijfers bij jonge cultuurloze indianen ineens een diepe betekenis. Ook Bambi Ceuppens [3], antropologe te Brussel, kwam met een dergelijk geluid tijdens het genoemde symposium. Zij vertelde over de jonge tweede en derde generatie Congolezen in haar stad, die van hun (groot-)ouders nauwelijks wat te horen krijgen over de

Congo. Die eerste generatie had een beroerde en armoedige situatie in Congo achter zich gelaten en praatte daar liever niet meer over. Hun verhalen gaan vooral over het succes van hun huidige verbeterde situatie. Maar de jeugd, die van de oude situatie in Congo nauwelijks wat afweet, ziet die 'verbetering' niet. Kinderen zien slechts de huidige armoede, en het schrille contrast met de rijkdom van de 'witten', door wie ze zich gediscrimineerd weten. Hun eigen tribale culturele rijkdom blijft verborgen in een 'terra incognita', met als gevolg ontheemdheid en onvrede.

Natuurlijk moeten we toegroeien naar een samenleving waarin cultuurverschillen en etnische verscheidenheid elkaar niet in de weg zitten of zelfs 'bijten', maar dat gaat zeker niet lukken door immigranten de cultuur van hun voorouders te ontzeggen. Dit levert slechts frustratie op en een gevoel van 'er niet bij horen', zelfs van 'nergens bij horen', een bron van voortdurende frustratie en stress. Maar bij sommigen lukt integratie toch 'voorbeeldig'? Ook daar dienen kanttekeningen bij geplaatst te worden. De onhaalbaarheid van volledige integratie, of beter nog: de onwenselijkheid van volledige integratie wordt mooi verwoord door schrijfster Sana Valiulina in een interview in de NRC [4]. Zij is Estse van geboorte, uit Tataarse ouders binnen het Sovjetrijk. Vijfentwintig jaar geleden kwam zij door haar huwelijk met een Nederlander in Nederland wonen en ze is 'maximaal' geïntegreerd. Ze spreekt vrijwel accentloos Nederlands en schrijft haar columns en boeken zelfs in het Nederlands. Dan komt de interviewster met een vraag: "Kun je soms ook te veel integreren?" Ze lijkt te schrikken. "Ach, vraag me dat niet...", maar daarna reageert ze tóch: "Juist het behoud van je eigen cultuur is een voorwaarde voor een geslaagde integratie". Het is pas kort geleden, dat bij ons aan allochtone ouders dringend geadviseerd werd om Nederlands met hun peuters te praten, om het kind zo snel mogelijk Nederlands te laten spreken. Inmiddels zijn we er (met moeite) achter gekomen, dat het voor een goed taalgevoel en gezonde taalontwikkeling van bijvoorbeeld Turkse peuters nodig is dat ze thuis goed Turks horen spreken en geen (gebroken) Nederlands – dat Nederlands leren ze buitenshuis wel. Tweetaligheid heeft een duidelijke meerwaarde, maar alleen indien 'ingebod' in een hechte moedertaal. En voor het nog bredere begrip 'cultuur' blijkt dit evenzeer te gelden. Dat de cultuur van je moedertaal dus ook een harde voorwaarde is om een goed te integreren mag waar wezen, maar aan de basis van dat Nederlanderschap ligt natuurlijk evenzeer

de wens tot integratie, en daar mankeert het soms aan. De nu meermalen waargenomen vormen van patriotisme richting het land (of geloof) van herkomst van de (voor)ouders, waarbij je je van daaruit als het ware 'geroepen' voelt door de (vreemde) machthebber, is natuurlijk niet bevorderlijk voor integratie. Maar daarbij dienen we ons wel te realiseren, dat het juist een gevoel van 'outcast' te zijn in dit land is (terecht of niet), dat 'oren' geeft aan zo'n oproep. Want voor immigrantenkinderen is het een enorme opgave om 'er bij te horen'. Vaak vormen alleen al hun uiterlijk en naam een (haast) onoverkomelijke drempel om 'blanke Nederlander' te worden, terwijl daarbij religieuze uiterlijke kenmerken (en de scheldkanonnades daarop) verboddering flink in de weg kunnen staan. Het getolereerde schelden door enkele politici, onder het mom van 'recht op vrije meningsuiting', ontbeert elk respect en drukt minderheden al jaren nog eens extra 'in het verdomhoekje'. Een bijeffect ervan is dat ook allerlei medeburgers daaraan het vermeende recht ontlenen om straffeloos hun frustraties te uiten in xenofobe scheldpartijen en discriminatie. Dat wij zelfs op hoog niveau niet eens meer in staat blijken om emotioneel gescheld en kwalificerende opmerkingen te onderscheiden van een werkelijk gefundeerde mening is allesbehalve reden om ons op de borst te kloppen. Daarbij geldt ook voor onze Nederlandse allochtone tieners dat zij, net als in het verhaal van Ceuppens, veelal een als positief beleefde band met de oorsprongscultuur missen door de 'overlevingsstrategie' van hun ouders, die uit armoede en de hoop op enige welvaart hierheen gekomen zijn, of simpelweg gevlucht met achterlating van alles. En last but not least is er vaak ook nog de dubbele boodschap [5] van hun ouders, die een obstakel vormt op de weg naar integratie: "je dient je vooral wél aan te passen voor wat betreft de sociale status, maar pas op dat je je niet aanpast aan de verderfelijke moraal in dit land". Wederzijdse xenofobie, jeugd 'gemangeld' tussen culturen, met als gevolg 'nergens echt bijhoren' en opstandigheid.

Willen we werkelijk zien te komen tot een 'samen'-leving, dan zal geleerd moeten worden respect op te brengen voor verschillen in etniciteit, cultuur, gaardheid, geloof enz. Dat gaat veel verder dan het basale verbod op discriminatie. We zullen over en weer 'over de rand van de eigen cultuur' heen moeten leren kijken om respect voor andere mensen en hun cultuur te kunnen krijgen. Voor allochtone kinderen betekent dat allereerst, dat ze in de (puberale) zoektocht naar de eigen identiteit de eigen oorsprongscultuur moeten leren kennen en waarderen. En voor alle kinderen is het van belang om geregeld in aanraking te komen met niet alleen de eigen cultuur, maar ook die 'vreemde' culturen, die zo ver van ons af lijken te staan, maar die bij nadere beschouwing zoveel raakvlakken blijken te hebben met de 'eigen' cultuur. In Oost Siberië, in

Australië, in Noord Amerika [2] en in België [3] begint dat besef schoorvoetend door te dringen. In Nederland, waar allochtonen nog vooral moeten 'vernederlandsen', waar serieuze geluiden te horen zijn om een schoolvak als 'geschiedenis' te laten verdwijnen, en waar volkenkundige collecties 'gewoon' wegbezuinigd worden, zijn we nog amper zo ver. Maar we hebben in potentie nog wel allerlei mogelijkheden daartoe: volkenkundige exposities met de bijbehorende verhalen op veel meer plekken in het land dan nu zouden de jeugd kunnen inspireren; het Volkenkundig theater is weer te reanimeren, muziek, dans enz. Er is in Nederland nog veel (wegbezuinigde) kennis en kunde te vinden – het zou van (Nederlandse) culturele armoede getuigen dit op zijn beloop te laten.

Een deel van de redactie achtte dit deel 7 te opiniëren voor ons blad. We dienen ons inderdaad af te vragen in hoeverre onze lezers hierin geïnteresseerd zijn. In dit geval is toch besloten om ook dit deel 7 te plaatsen. De reden daarvoor is, dat de huidige etnische en culturele tegenstellingen in ons land (en ook elders) zo op de spits gedreven worden, dat het meer dan ooit nodig is om interculturele bruggen te gaan bouwen. En naast muziek, drama en dans kan ook tribale kunst met de erbij behorende verhalen hier een belangrijke rol in spelen, en daarmee onze volkenkundige musea. Maar hoe bedroevend de situatie bij onze musea op dit moment is, beschreef ik een jaar geleden [6] in dit blad. Contact met de Nederlandse Antropologen Beroepsvereniging leert inmiddels, dat daar (nog) geen wezenlijke initiatieven ontplooid worden om het materiële erfgoed van tribale culturen de plek in onze samenleving te geven die m.i. zo hard nodig is. Sterker nog, het vak "materiële culturen" bestaat zelfs als zodanig niet meer, en maakt al jaren geen deel meer uit van de antropologische beroepsopleiding. Wij hopen oprecht, dat daar verandering in gaat komen, omdat het niet zozeer de tribale kunst als 'kunst' is, die ons over de grenzen van de eigen cultuur doet kijken, maar vooral ook de inbedding van etnografica in de erbij behorende cultuur met de verhalen.

Literatuur

- [1] Mbembe, Achille, filosoof, in VPRP programma 'Tegenlicht' - *Acces to Africa* - 19-04-2015
- [2] Peers, Laura, conservator v/h Pitt Rivers Museum in Oxford - *Sacred Encounters* - Voorz. Tijdsymposium: Gedeeld Erfgoed en Source Communities, MAS Antwerpen, 14-04-2016
- [3] Ceuppens, Bambi, antropologe te Brussel - *Source communities en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika* - voordracht MAS Antwerpen, 14-04-2016
- [4] Vallulina, Sana - *De moraalvrije ideologie heeft de mens tot een louter rationeel wezen gereduceerd* - NRC 2016-04-09
- [5] Pels, Trees - *Opvoeden in de multi-etnische stad* - oratie UvU, Pedagogiek 2010 nr 3
- [6] Hofkamp, Marchinus - *Hoe nu verder met onze volkenkundige musea?* - TK&C 2015 nr 3

1. De markt van Baouké

2. Kora speler in Elmina (Ghana)

Het einde van het kauritijdperk

Roos Koch

Er zijn van die zeldzame momenten, dat je verleden en toekomst tegelijk beleeft. Roos ervoer dat een keer op de markt, bij de Baule.

Het was in het tweede nummer van 2013 van ons tijdschrift dat Gi Mateusen een interessant artikel schreef over kaurischelpen. Roos Koch woonde van 1968 tot 1972 in Ivoorkust. Zij maakte nog mee dat er met kauri's betaald werd en het contrast met een 20ste eeuwse gebeurtenis is haar altijd bijgebleven. Roos woonde met haar man, een landbouwkundige, in een dorpje vlakbij de hoofdstad Abidjan.

3. Venetiaanse Millefiori en gewonden kralen

Het dorpje waar wij woonden heet Adiopodoumé, maar werd ook wel "km 17" genoemd, omdat het op die afstand van de hoofdstad lag. In het begin moest ik erg wennen aan Afrika en de Afrikanen, want als je vanuit een Limburgs dorp verplaatst wordt naar een grote stad als Abidjan eist dat wel iets van je aanpassingsvermogen. Het is er warm en vochtig, er zijn slangen, mieren en kakkerlakken en je bent ver van familie en vrienden. Aanvankelijk had ik geen enkele affiniteit met Afrikaanse beelden en maskers. Ik was er bang van. Wekelijks ging ik naar Abidjan om boodschappen te doen. Daar waren de meest moderne supermarkten met een schitterend aanbod aan Franse producten -

onze Hollandse supermarkten zouden er nu nog jaloers op zijn. Als ik mijn boodschappen in de auto had, permitteerde ik me nog een uitstap naar de markt van Treichville. De markt waar de Ivorianen hun inkopen deden. Langzaam begon ik in de bekoring te komen van hun leven, hun producten, de kleuren en de geuren, de stoffen, de beeldjes, de armbanden, het afdingen, het 'petit cadeau' dat ik kreeg als ik niet genoeg had afgedongen! Groot respect kreeg ik voor de Afrikaanse vrouw, die met een kind aan haar borst handelde in bananen en sinaasappels en nog altijd een grapje maakte met die witte vrouw. Op de eerste verdieping van die markt vond ik kralen, grote tafels vol met prachtige kralen. Ik kocht ze, omdat ik ze mooi vond